

20-10-5 Juni

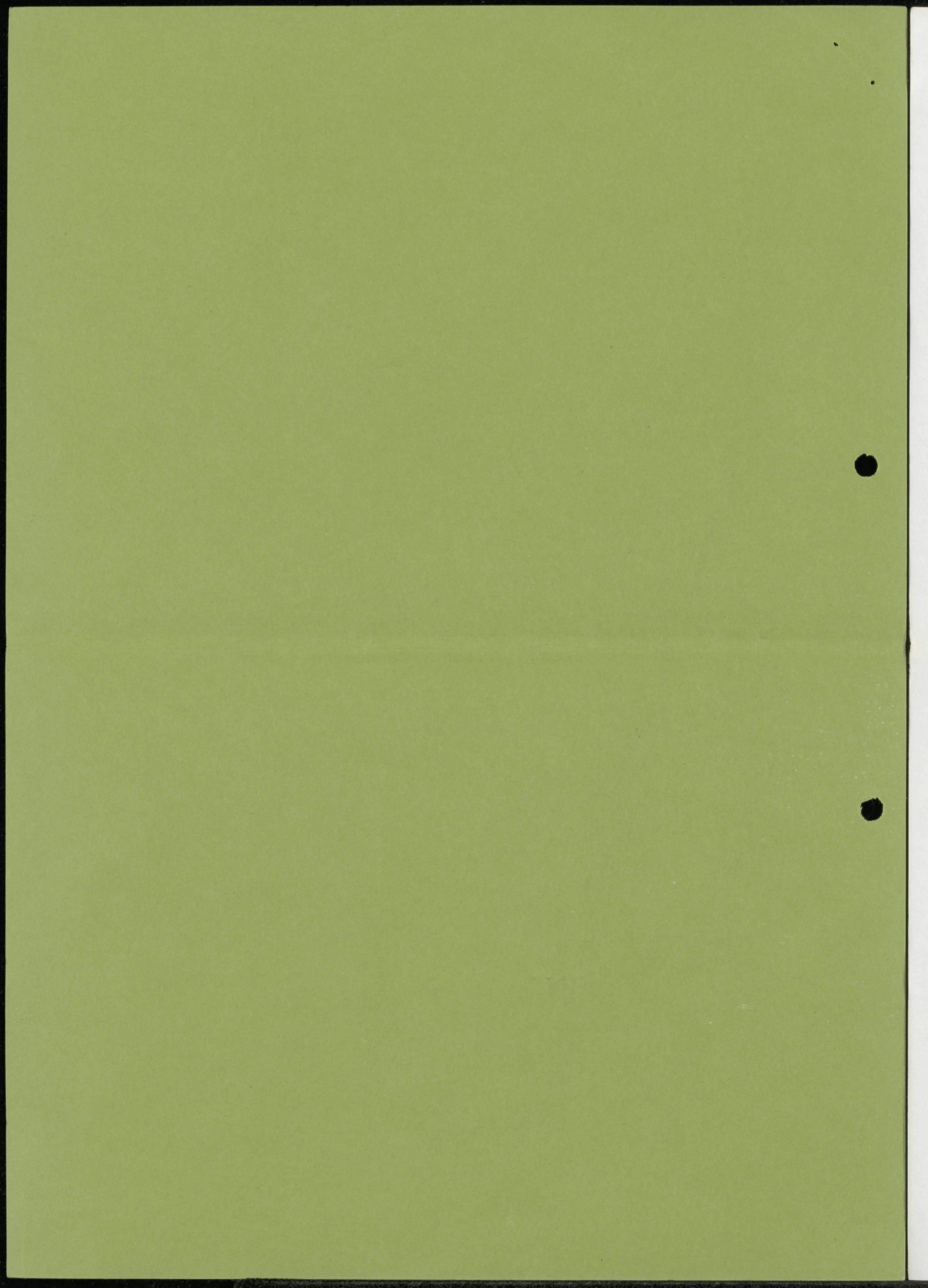
mededelingenblad

Orduheidkundige Vereniging

DE MARKE

NATIONAAL PARK

MEDEDELINGENBLAD VAN DE OUDHEIDKUNDIGE VERENIGING "DE MARKE"

Werkgebied: Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hal, Klarenbeek, Loenen.

2e jaargang, nr. 5.

Juni 1978.

Redactiesecretariaat: Dorpsstraat 64, Beekbergen, telef.: 05766 - 2599

Geachte Leden,

Het is met weemoed, dat ik mij zet tot het schrijven van een inleidend stuk in ons "Mededelingenblad". Want sinds het verschijnen van het vorige nummer heeft onze vereniging een zware slag gekregen door het overlijden van onze voorzitter de heer M.W.H. de Weerd.

Wat hij voor ons heeft betekend wordt elders in dit blad belicht. Op deze plaats wil ik er de aandacht op vestigen, dat wij zijn nagedachtenis niet beter kunnen eren dan door een drachtige samenwerking de groei en bloei van onze vereniging te bevorderen.

Dat kunnen wij doen door op de ingeslagen weg voort te gaan. In de verschillende afdelingen worden nuttige initiatieven genomen en tot uitvoering gebracht. Wanneer wij deze bundelen kunnen wij hiermede naar buiten treden en in groter verband medewerken aan ons aller doel: het bevorderen van de studie der oudheidkunde in zo ruim mogelijke zin. Reeds nu ervaren wij, dat "De Marke" een begrip gaat worden, zodat bij voorkomende gelegenheden haar advies wordt gevraagd.

Onze grootste zorg is op het ogenblik het aantrekken van een nieuwe voorzitter. Hij moet niet alleen goed op de hoogte zijn van de geschiedenis en alles wat daarbij hoort, doch ook de capaciteiten bezitten om de goede menselijke verhoudingen onder onze leden te handhaven. Want alleen hiermede kunnen wij een krachtig geheel opbouwen.

Dat neemt niet weg, dat de leden hun mening niet onder stoelen of banken behoeven te steken. Want een Frans spreekwoord zegt, dat uit de botsingen der meningen de waarheid ontstaat. En hiermede kunnen wij alleen maar gebaat zijn. En wij willen de democratische opzet van onze vereniging handhaven.

Uit de verdere inhoud van dit nummer moge u blijken, dat ons bestuur niet stil zit, maar mocht u ideeën hebben, die voor verwerkelijking vatbaar zijn dan houden wij ons hiervoor gaarne aanbevolen.

J.W. Schut.

MART DE WEERD

IN MEMORIAM

Diep getroffen zijn wij door het overlijden van onze voorzitter

MART W. H. DE WEERD

Niet alleen heeft hij met enthousiasme deel genomen aan de opbouw van onze nog jonge vereniging maar heeft daarnaast een begin gemaakt met de geschiedschrijving van dorp en streek.

Zijn veelzijdige en warme belangstelling zullen wij missen.

Oudheidkundige Ver. de Marke
B. Derksen, secr.
K. de Boer, penn.

Eerbeek/Beekbergen, 25 mei 1978

M. W. H. de Weerd in Arnhem gecremeerd

APELDOORN — Velen hebben zaterdagmorgen een laatste groet gebracht aan de afgelopen dinsdag op 47-jarige leeftijd aan een slopende ziekte overleden onderwijzman Mart W. H. de Weerd. Naast fragmenten uit het brede scala van gedichten en verhalen, voorgelezen door een goede vriend van de overleden historicus en publicist, werd in de aula van het Arnhemse crematorium Moscowa alleen het woord gevoerd door de hervormde predikant I. Doude van Troostwijk uit Eerbeek.

In IJmuiden als zoon van een hervormd predikant geboren, volgde hij in Baarn de HBS. De Weerd, die eerder onderwijzer was geweest in Rotterdam, het Friese Delfstrahuizen en Makum, is in Eerbeek lange tijd verbonden geweest aan de Sondorpschool voor lager onderwijs. Bekend was zijn liefde voor de zwemsport.

Gedurende vele jaren heeft hij examens in deze tak van sport afgenomen.

De Weerd, die het standpunt huldigde dat geschiedenis het best te geven is aan kinderen vanuit de regio waarin men werkt, heeft in het verleden mede op verzoek van de Fryske Academie studies gemaakt van de geschiedenis van onder meer Schiermonnikoog en delen van Friesland. De geschiedenis van de kerk van Hall en die van het onderwijs in Eerbeek waren meer recentere studies van De Weerd, die op verzoek van het gemeentebestuur van Brummen een begin heeft gemaakt met het in kaart brengen van de historie van de streek ten westen van de IJssel.

Binnen de onlangs opgerichte oudheidkundige vereniging De Marke, waar De Weerd voorzitter van was, had hij een plan in een vergevorderd stadium de veldnamen tussen Klarenbeek en Brummen te gaan registreren. Op handen zijnde ruilverkavelingen en de daarmee samenhangende wegverlegging doen deze namen voor een volgende generatie verdwijnen, zo voorzag hij.

Ontdekkingsstocht langs historische vestingen

---

door Huib Goudriaan

Oude vestingen en forten, in een nog niet zo ver verwijderd verleden meestal vervallen en verwaarloosd, zullen niet alleen romantici tot de verbeelding blijven spreken. Niet in de laatste plaats dank zij de Stichting Menno van Coehoorn zijn heel wat historische verdedigingswerken in Nederland gerestaureerd en nog meer een bezoek waard geworden. Wie hierbij een goede leidraad wil hebben kan zich bij de hand laten nemen door Noortje de Roy van Zuydewijn, die een verrassende ontdekkingsstocht langs wallen, vestingen, vestingsteden en stadspoorten op schrift heeft gesteld.

Het al enige tijd verkrijgbare boek „Verschanste schoonheid” is samengesteld op initiatief van de Stichting Menno van Coehoorn die de geïnteresseerde leek in kennis wilde brengen met de nog bestaande overblijfselen van Nederlandse vestingwerken. De stichting werd in 1932 opgericht naar aanleiding van de dreigende ontmanteling van de wallen en verdedigingswerken van Naarden en Willemstad. Het doel van de stichting was en is het instandhouden van oude, buiten militair gebruik gestelde verdedigingswerken als denkteken van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten. Op deze laatste drie facetten — het historische, architectonische en natuurbeschermingselement — vestigt de schrijfster ruim de aandacht in haar boek. Het is voorzien van prachtige kleurenfoto's, die duidelijk maken dat veel van wat vroeger diende om de vijand op een afstand te houden, nu een onderdeel is van ons landschappelijk en stedelijk schoon. De boomrijke wallen, poorten, ver-

dedigingslijnes en grachtengordels van oude vestingsteden als Leiden, Amersfoort, Zutphen, Maastricht, Zierikzee, Vlissingen, Willemstad, Naarden, Hulst, Elburg en Middelburg worden uitvoerig behandeld.

Naast de geschiedenis van de vestingbouw komen ook de belegeringen, innames en verwoesting of sloping aan bod. Een overzichtskaart van de voormalige vestingen van ons land en een verklarende woordenlijst van de technische termen van de vestingbouwers (zoals „palissade”, „glacis” en „bastion”) onderstrepen de bedoeling van de stichting vooral een voor iedereen toegankelijk boek te hebben willen uitbrengen. En daarin is mevrouw Noortje de Roy van Zuydewijn — die ook het in Monumentenjaar 1975 uitgegeven boek „Met het oog op onderweg” heeft geschreven — zonder meer geslaagd.

„Verschanste schoonheid”, door Noortje de Roy van Zuydewijn, uitgeave Van Kampen en Zoon bv., Baarn. Prijs f 39,50, 152 bladzijden.

J. D. Zoete

Makelaar-Taxateur o.g.

Assurateur

Badhuisweg 90

Telefoon 055-252313

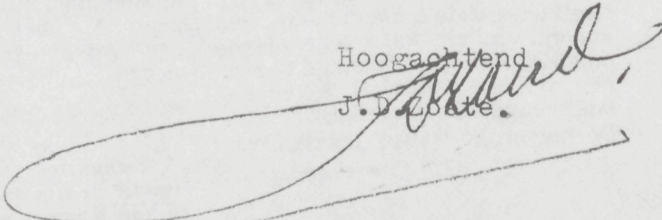
Apeldoorn, 17-4-1978.

Bestuur Oudheidkundige Verg. " De Marke ",
Dorpstraat 64,
BEEKBERGEN.

L.S.

Gaarne wil ik U verzoeken, of Uw vereniging bereid is medewerking te verlenen aan een door mij in te stellen veldnamenonderzoek in Beekbergen-Lieren-Oosterhuizen en Loenen. Deze gegevens worden ter bewerking gestuurd naar het Instituut voor Dialectologie-Volkskunde en Naamkunde te Amsterdam. Reeds tientallen jaren doe ik dit zuiver als amateur en zond vele namen, ook van Beekbergen, op. Momenteel beschik ik over enkele honderden veldnamen in dit gebied en probeer vast te stellen of de ligging ook vandaag nog aan de bewoners bekend is. De in de markboek van Apeldoorn voorkomende veldnamen heb ik bijv. in de loop van 25 jaar voor 50 % nog kunnen aantonen. De ligging wordt dan vastgelegd en opgezonden. In de afgelopen twee jaren heb ik op deze wijze ook het gehele Kroondomein opgenomen. Het b.g. terrein is te groot om persoonlijk alles per fiets te bewerken. Ik zoek dus een aantal medewerkers, die bereid zijn de mensen in hun buurt te bezoeken en notities te maken. Indien U bereid bent hieraan mede te werken, zal ik U een inleiding sturen, gevolgd door enkele instructies, eventueel mondeling toe te lichten. Daarna volgt publicatie van de veldnamen, die reeds voor zo ver dat mogelijk was, ingedeeld zijn. Gaarne Uw bericht hierover tegemoet ziende,

Hoogachtend
J.D. Zoete.

Reakties graag met enkele weken aan uw plaatselijk vertegenwoordiger, waarna wij een samenspreking met de heer J.D. Zoete willen houden. Het bestuur beveelt dit initiatief bijzonder in uw belangstelling aan en hoopt dat de leden een deel van hun tijd aan deze zo belangrijke zaak willen wijden.

k.d.b.

De Nederlandse Hervormde Kerk te Beekbergen.

Het oudste bouwwerk, het oudste monument in de gemeente Apeldoorn is de Nederlands Hervormde Kerk in Beekbergen.

Het herstel en de restauratie van de kappen in 1965/66 en de restauratie van 1968/1970 van het interieur boden de gelegenheid onderzoek te doen naar de bouwgeschiedenis van de kerk.

In de elfde of twaalfde eeuw is op deze plek een romaans tufstenen kerkje gebouwd - met een rechthoekig schip van ongeveer 8 x 12 m, met een iets versmald rechthoekig koor van ongeveer 5 x 6 m en waarschijnlijk is begonnen aan de bouw van een toren waarvan de fundamenteën zijn terug gevonden binnen de huidige toren.

In de 13e eeuw is de nu nog bestaande vroeg gotische toren gebouwd, nog zonder de bovenste geleding.

In de 1e helft van de 14e eeuw werd het rechthoekige tufstenen koor vervangen door een 3/8 gotisch koor van baksteen, even breed als het schip. Hiervan bleef een gedicht spitsboogvenster bewaard in de noordelijke muur. De muurschilderingen ter weerszijden hiervan zijn waarschijnlijk ook reeds in de 14e eeuw aangebracht.

In de 2e helft der 14e eeuw is een nieuwe kap op het romaanse kerkje gelegd - misschien is de eerste (gedeeltelijk) verbrand - de nieuwe kap lag hoger dan de vorige - wat tijdens de restauratie van de kap (1965/1966) vastgesteld is. Ook bleek toen dat delen van de toen nieuwe kap later verwerkt werden in de kap van de kerk die in de 15e eeuw werd gebouwd - nl. de nu nog bestaande driebeuk - maar nog zonder het huidige koor.

Eerst is het vier traveeën lange driebeukige schip gebouwd en bleef het oude koor gehandhaafd. Toen de bouw gevorderd was tot de hoogte der zijbeuk muren is er een onderbreking in de bouw geweest. Hoe lang is niet bekend. Na de hervatting van de bouw werd een eveneens driebeukig koor toegevoegd met beuken van gelijke diepte en geheel recht gesloten en werd de middenbeuk van het schip verhoogd. Ook werd in het laatste deel der 15e eeuw de toren verhoogd (de kap was immers ook hoger komen te liggen).

In 1490 verkochten de Kerkmeesters Henrick Alberts en Johan van Lieren een stuk land ten behoeve van "reparatie" aan de kerktoren, het is mogelijk dat het hier ging om de verhoging van de toren. De fundering van de kerk (muren en kolommen) bestaat uit oersteen, keien en brokken baksteen in kalk, en gedeeltelijk ook uit gemetselde baksteen.

De Zuiderbeuk is aan de buitenzijde geheel met tufsteen bekleed, de Noorderbeuk alleen het onderste gedeelte, waarschijnlijk afkomstig van het Romaanse Schip.

De vloer bestond uit overhoeks gelegde rode plavuizen (25 x 25cm) restanten hiervan werden bij de buitenmuren en bij de kolommen gevonden. De huidige vloer is op dit niveau gelegd. Doordat deze vloer lager ligt, dan de vorige lag, moesten toegangen en doorgangen worden aangepast. Bij deze gelegenheid werden aan de deuropeningen betere proporties gegeven.

De sluitmuur van het middenkoor is weggebroken toen het tegenwoordige koor werd gebouwd.

Dit is gebeurd in de eerste helft van de 16e eeuw.

In 1521 verkochten de Kerkmeesters Camps en Robertsz een huis in Lieren, dat door een echtpaar aan de kerk was geschonken voor herstellingen aan de kerk. Vermoedelijk ging het hier om de vergroting van de kerk met het huidige koor.

De muur en gewelfschilderingen zijn waarschijnlijk bij de bouw of vlak erna aangebracht : de muurschildering op de noordwand in de 15e eeuw, voorstellende een verbeelding van het Laatste Oordeel. De gewelfschilderingen van schip en koor zijn waarschijnlijk uit het 2e kwart van de 16e eeuw.

Behalve deze schilderijen zijn er meer bezienswaardigheden in de kerk. In de eerste plaats het orgel. Dit orgel is door J. Schilling te Deventer in 1779 gebouwd en werd oorspronkelijk geschonken door Prins Willem V en zijn vrouw. Prinses Wilhelmina van Pruisen, aan de Mariakerk te Apeldoorn, die gestaan heeft op het huidige Raadhuisplein (de contouren van de fundamenteën zijn in de bestrating van het plein aangegeven). Bij de afbraak van die kerk is het orgel door koning Willem I geschonken aan Beekbergen.

Het stond oorspronkelijk op de sacristie, die in het oostelijkst deel van het koor gesitueerd was. In 1957 werd het overgebracht naar de westzijde van de kerk en geheel gerestaureerd.

Voorts hangen in de kerk drie koperen kronen, geschenk van 2 Holt-richters en hun vrouwen - nl. Berent Cappel en Jacobie Jansze Schut en van Gerrit Herms Brink en Geertie Cornelis Mulder in 1777.

Een koperen lessenaar aan de preekstoel van 1766 met het wapen van Arnhem, en een koperen lezenaar met een zonnerad en daarboven de inscriptie Herm. Coerts Custos 1777, gaven met de drie koperen kronen de koster in 1778, aanleiding extra toelage te vragen, om alles te kunnen poetsen. Hij vraagt en krijgt fl. 10,- per jaar extra.

In de vloer van het koor liggen twee grafzerken- de ene, onder de preekstoel is van Reinder Reinders " carckmeijster tot Bickbergen" overleden 19 augustus 1627 en de andere in het midden van de oostzijde van het koor van " Meister Marten Orges den olsten pappere maeckerghewest in Gelderlandt " die 9 september 1626 overleden is. Bovengenoemde Reinder Reinders heeft met zijn medekerkmeester Gerrit Tissen van het kerkspel Beekbergen een luidklok geschonken, in 1616 door Henderick Wegewart in Deventer vervaardigd. Deze klok hangt nog in de toren, benevens een kleinere luidklok die in 1950 vervaardigd is, haar voorgangster werd in 1943 door de Duitsers weggehaald. Deze klok dateerde uit 1739.

Er is nog een derde klok geweest die in 1848 verkocht is naar Lieren en daar tot 1944 in de toren heeft gehangen. In dat laatste jaar is ze door de Duitsers weggehaald.

Deze summiere beschrijving van de bouwgeschiedenis van de kerk is voor een groot deel geput uit het documentatie rapport van ir. G. Berends, die tijdens de restauratie de diverse vondsten heeft opgemeten en foto's maakte. Het rapport is uitgebracht September 1971. Ook over het onderzoek in 1965 (kaprestauratie) bracht hij een rapport uit in 1966.

De restauratie geschiedde door de hierin samenwerkende Beekbergse aannemers (.Westerik, van Tongeren en Woudenberg) onder algehele leiding van ir. T. van Hogevest van de Rijksdienst voor de monumentenzorg.

De muur en gewelfschilderingen werden behandeld en schoongemaakt door de heer J. Otter en zijn helpers.

Ir. E. Frings-Huisman

Nieuws van de afdeling Brummen.

Op woensdag 10 mei om 19.45 uur kwam een 10-tal leden van onze afdeling bijeen ten huize van de familie Wessels om te kijken naar een dia-serie gemaakt door ons lid de heer Willemsens. In de 4 jaren die hij in Brummen woont heeft hij o.a. aan de hand van de Monumentenlijst van de gemeente Brummen een aantal prachtige dia's gemaakt van interessante gebouwen en ook van enkele graf- en gedenksteden en interieurs.

Na een uurtje gezellig praten bij de brandende open haard over allerlei geschiedkundige Brummense onderwerpen, bekeken we de dia's die behalve door de heer Willemsens zelf, ook door andere aanwezigen van wetenswaardige toelichtingen werden voorzien! Het dorp Brummen en omgeving bleek over meer mooie boerderijen, herenhuizen, etc. te beschikken dan menigeen dacht! Het was al bijna 11 uur toen we de gastvrije woning van de fam. Wessels weer verlieten met de afspraak dat we te zijner tijd gezamenlijk een bezoek zullen brengen aan de Hervormde Kerk en toren, onder de deskundige leiding van de heer Van Bodegem.

Het was voor de tweede keer dat de afdeling Brummen deelnam aan de Verenigingsbraderie op het Marktpllein, die dit jaar gehouden werd op woensdag 31 mei. Mede door het prachtige weer was de belangstelling de gehele avond zeer groot! Dit keer was de kraam ingericht als een soort ouderwetse kruidenierswinkel met "het personeel" in aangepaste kledij. Een 4-tal nieuwe leden gaf zich op en vele geïnteresseerden namen ons Mededelingenblad mee! De verkoop van oude reproducties en van hoefijzers bracht een batig saldo op voor de kas!

De stands van de ruim 30 deelnemende verenigingen werden beoordeeld op originaliteit en verenigingspresentatie. Evenals vorig jaar kregen we de tweede prijs. Een foto van onze stand verscheen enige dagen later in de Apeldoornse Courant.

BIBLIOTHEEK.

In ons Medelingenblad no. 4 beloofden wij u de lijst van boeken en geschriften welke zich in onze bibliotheek bevinden, zo spoedig mogelijk te publiceren. Deze lijst met namen vindt u thans vermeld.

Inmiddels is deze lijst al weer uitgebreid met het volgende, te weten:

1. HET SANGERSBOEK. Een interessante publicatie betreffende het geslacht Sangers. Zie uitvoerige beschrijving hiervan in ons Mededelingenblad nr. 4 van maart 1978.
2. UIT KRANT EN TIJDSCHRIFT, een persoverzicht 2e helft 1975 van het Gelders Oudheidkundig Genootschap.
3. DE MONUMENTENVERORDENING APELDOORN, een uitgave van de Gemeente Apeldoorn betreffende de gemeentelijke monumentenzorg.

Voor het ter leen krijgen van de boeken en geschriften verwijzen wij u nogmaals naar de voorwaarden vermeld in ons Mededelingenblad no. 4.

Aanvulling der bibliotheek steeds van harte welkom.

Adres van onze bibliotheek is: Cornelis Hendrixstraat 51a, Loenen, Veluwe, ook bereikbaar via het pad met trapje, lopende tussen de huisnummers 32 en 34 aan de Hoofdweg in Loenen, Veluwe.

HB. 6-6-1978.

Verslag van de ledenvergadering op 11 april 1978 te Beekbergen:

Door ziekte verhinderd kan de voorzitter de Heer de Weerd niet aanwezig zijn.
De heer Schut opent de vergadering.

Berichten van verhindering zijn ontvangen van de heren de Weerd en Phielix.

De secretaris leest de notulen voor van de vorige vergadering op 14 april 1977 te Beekbergen. Deze worden goedgekeurd.

Eveneens goedgekeurd worden het jaarverslag 1977, het financieelverslag 1977 en de begroting 1978.

De heer Berends verteld over onze verenigingsbibliotheek, ondergebracht bij de Openbare Bibliotheek te Loenen. Op vertoon van zijn lidmaatschapskaart van "De Marke" kan men deze boeken lenen. In het volgende mededelingenblad komt een lijst van aanwezige boeken.

Uit de vergadering komt naar voren dat de bibliotheek van het Openluchtmuseum beschikt over een diatheek over de Provincie Gelderland, ondermeer t.b.v. de verenigingen van amateur-historici. Ook de Gemeente-bibliotheek in Arnhem beschikt over een uitgebreide fotoverzameling.

Openluchtmuseum voor Volkenkunde, Schelmseweg 89, Arnhem.
Bibliotheek Arnhem, Nijhoffkamer, Koningsstraat 26 Arnhem.

Als suggesties voor lezingen en excursies komen naar voren:

Landhuizen en kastelen,

Bezoek aan het kasteelmuseum te Rozendaal,

Paleis het Loo,

Volksgebruiken in onze streek,

ook bestaat er belangstelling voor dagexcursies naar voor onze streek interessante objecten.

Belangstellende voor de redactiecommissie van ons mededelingenblad zijn
Mevr. Beker en de Heer Kremer.

Tijdens de rondvraag worden interessante onderwerpen aangesneden betreffende onze streek.

De heer van Sprekens verteld over de enkwal te Beekbergen, De heer Spaling over de Zilvense Heide. De Heer J. Schut attendeerd op een oude kaart van de urnenvelden in Loenen.

Mevr. Beker wijst op de verwaarloosde toestand van de V1 startbanen in Harfsen.

Hierna sluit de heer Schut de vergadering.

Aansluitend werden we door Mevr. Frings op een bijzonder prettige wijze rondgeleid in de Ned. Herv. Kerk te Beekbergen. Uitgebreid werden we geïnformeerd over de geschiedenis van deze kerk.

Mevr. Frings heeft een grote collectie foto's van de restauratie van de kerk, enige jaren geleden. Zodoende kregen we een goede indruk van het verloop van zo'n restauratie.

Na afloop bedankte de heer Schut namens ons Mevr. Frings voor deze interessante rondleiding.

B. Derksen.

Afdeling Eerbeek en Hall.

In de oude markeboeken van de Mark van Eerbeek, Hall en Coldenhove komen veel namen voor van oude boerderijen. Vele bestaan nog heden ten dage, van andere kunnen we zeggen waar ze gestaan hebben, maar vooral in Eerbeek zijn er nog enkele die we nog niet kunnen lokaliseren.

Het ligt in onze bedoeling om een diaserie te maken van al deze boerderijen, gebouwen, alsmede oude enkwallen etc. en daarbij zoveel mogelijk gegevens te verzamelen.

Tot nu toe hebben we een tweetal fietstochten gehouden door onze plaatsen. De eerste ging door Hall. Hierbij hebben we een tweetal boerderijen ook van binnen mogen bekijken: De Ponge en De Platluis.

De namen van de oude boerderijen zijn:

De Hendershutte,	Brinkslag
De Ponge	Botterslag
De Dennensmid	De Els
De Hiethoeve	Leusveld
Kleine Kruitbos	Knoevenoord
Grote Kruitbos	Koldenberg
Kleine Gezeke	Het Hooge
Grote Gezeke	De Bok
De Pinnenberg	Het Grote Hof
Sellenrijk	Het Kleine Hof
Olieslag	Zwarthofsplaats
De Platluis	Daggoegd
Goed ten Broek	Het Roode Hert.

De tweede tocht ging door Eerbeek e.o.

Allereerst fietsten we langs de oude Enkwallen. Op een oude landkaart van Eerbeek uit het midden van de 17e eeuw staan deze enkwallen duidelijk afgebeeld. We vinden ze nu nog achter de Hogeweg bij Mytheholt, de Molenenk en de Zesschepelhoek; aan weerszijden van 't Hungeling; langs de Hallseweg. Middenin de Werfakkers liggen ook nog enige restanten. Het is te hopen dat deze bij de uitbreiding van Eerbeek gespaard zullen worden.

Hierna fietsten we naar de Zilvense Heide. Er blijken in onze streken nog veel opstuwingen en afzettingen van het smeltwater van de gletsjers in de vóór-laatste ijstijd te bestaan. Als men het weet zijn deze duidelijk te onderkennen. Vooral de laatste jaren is hier veel onderzoek naar gedaan.

De Zilvense Heide is wat dit betreft een interessant gebied, evenals De Imbosch, het Rozendaalse veld en de streek tussen Beekbergen en Loenen. Het is een onderwerp om eens goed te bestuderen en uit te werken. Later kunnen we er in een speciaal artikel uitgebreider op terugkomen.

Indien er in andere plaatsen leden zijn die hiervoor belangstelling hebben, dan kunnen ze met mij kontakt opnemen.

Ben Derksen,
Volmolenweg 4
Eerbeek. tel. 2933.

Vergadering en lezing te Brummen.

Op dinsdagavond 10 januari j.l. hield onze vereniging een algemene vergadering met lezing in café-restaurant Concordia te Brummen. Door bijzondere omstandigheden waren enkele bestuursleden verhinderd aanwezig te zijn.

Om 20.20 uur opende ons Brummens bestuurslid de heer H. Phielix de vergadering en ging direct over tot het enige en belangrijke agendapunt nl. de verkiezing van de eerste officiële voorzitter van de Marke. Het bestuur had de heer M.W.H. de Weerd uit Eerbeek bereid gevonden deze functie te vervullen. Aangezien er geen tegencandidaten waren gesteld werd de heer De Weerd bij acclamatie gekozen.

Hierna was het woord aan de heer J. Malisse die voor een 40-tal belangstellenden een lezing hield met als onderwerp "Het molenleven in Gelderland." Als molendeskundige in dienst van de provincie Gelderland is de spreker zeer nauw betrokken bij de instandhouding en restauratie van de Gelderse molens. Aan de hand van een groot aantal woortreffelijke kleurendia's voerde hij ons langs een groot aantal molens ook in onze streek. Zonder al te veel technische termen te gebruiken leerde hij de toehoorders toch heel wat over koren- en watermolens en legde o.a. uit waarom er gesproken wordt van boven- en midden en onderslagmolens. Hij deed het op een zeer humoristische wijze en wist van diverse molens en molenaars interessante bijzonderheden te vertellen zoals de molenaar die zijn molen graag hard liet draaien zodat tijdens een flinke wind een wiek los schoot die zich dwars door het dak van zijn huis boorde. De man kon het gelukkig nog vertellen maar de herstelkosten waren hoog. De restauratie van een molen kost veel geld en zonder subsidie is dat dan ook onmogelijk. Herstel alleen is niet voldoende, de molen moet ook in "beweging" blijven. In verband hiermee worden tegenwoordig molencursussen gegeven afgerond met een examen. Geslaagde amateurmolenaars krijgen dan een molen aangewezen die ze moeten onderhouden en laten draaien, wat meestal in de weekenden gebeurt. De belangstelling voor dit alles is groeiende, aldus de heer Malisse. Na afloop werden nog enkele vragen uit de zaal beantwoord en wisten een paar aanwezigen zelf ook nog bijzonderheden te vertellen over enkele molens uit de streek.

Om ± 22.00 werd de avond met een kort woord door onze nieuwe voorzitter gesloten.

Klarenbeek.

Op woensdag 31 mei j.l. kwam op 42 jarige leeftijd door een noodlottig ongeval mevr. E.Dijk-v.d. Werf te overlijden.

Vanaf de oprichting was zij lid van de oudheidkundige vereniging. In haar verliezen wij een actief lid: Zij stelde mij o.a. voor om moeilijk te lezen geschiedkundige stukken, die betrekking hebben op de historie van Klarenbeek, door een kennis van haar te laten vertalen.

Niet alleen voor onze vereniging is zij een groot verlies, maar ook voor het jeugdwerk in Klarenbeek. Met name zal haar plaats in de organisatie van de vacatiespeelweken, die vooral bedoeld zijn voor kinderen, waarvan de ouders niet op vakantie gaan, moeilijk te vervangen zijn.

Zo zijn er nog vele belangrijke functies op te noemen, welke mevr. E. Dijk v.d. Werf in Klarenbeek innam.

Moge haar inzet voor het sociaal culturele werk in Klarenbeek en haar inbreng voor onze vereniging "De Marke" een voorbeeld zijn voor ons allen.

G. Buitenhuis.

BOKS, A.: De gewenste uitrusting van een dorp, een onderzoek onder de bevolking van Beekbergen, Lieren en Oosterhuizen (Gemeente Apeldoorn); rapport van het gemeentebestuur van Apeldoorn. Apeldoorn, Semper Agendo, 1971. IX, 209 blz. (Verkenningen rondom het stedelijk gebied van Apeldoorn; rapport C)

BOSCH RIDDER VAN ROSENTHAL, E.J.: De ontwikkeling der waterschappen in Gelderland. Den Haag, De zuid-Holl. Boek- en Handelsdrukkerij, 1930. 363 blz.

BRAGEGIRDLE, B.: The archaeology of the industrial revolution; with B. Bowers, N. Cossons, W.K.V. Gale, e.o., 2e ed. RUTERFORD, Fairleigh Dickinson University press. 1974. 207 blz. ill.

BROUWER, H.: Beknpte handleiding tot de kennis van het Nederlandsche oude schift; met een korten leidraad ten dienste van hen, die de genealogie wenschen te beoefenen. Naarden, Rutgers, z.j. 87 blz. afbn.

CARTON- EN PAPIERFABRIEK, DE, voorheen W.A. Scholten N.V. en de Nederlandse stocartonindustrie; gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de carton- en papierfabriek voorheen W.A. Scholten N.V. te Groningen, Hoitsema (1954). 185 blz.

GRAANDIJK, J.: Wandelingen door Nederland; met pen en potlood; geill. door P.A. Schipperus, Haarlem, Tjeenk Willink, 1879. 375 blz. (dl. 4).

DRIE VEL IN HET WAPEN; 250 jaar N.V. Berghuizer Papierfabriek v/h B. Cramer, Wapenveld. Wormerveer, Meijer, 1961. 63 blz. ill.

300 JAREN PAPIERFABRICAGE; N.V. Papierfabriek "De Hoop", 1657-1957. Eerbeek, De Hoop, 1957. ill.

DROST, J.: Korte historische schets van Uddel en omgeving. Apeldoorn, z. uitg., 1971. 12 blz.

FEUILLE BLANCHE, La; association des amis du papier des industries et arts graphiques.

GAZENBEEK, J.: De Veluwe; luisterrijk land tussen Randmeer en Rijn; Wageningen, Zomer en Keuning, z.j. 263 blz., afbn., krtn.

GEDENKBOEK uitgegeven ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan der "Berghuizer Papierfabriek, v/h B. Cramer, Wapenveld, Z. pl., z. uitg. 1911. 57 blz., ill.

GINNEKEN, J. VAN: Grondbeginselen van de schrijfwijze der Nederlandsche taal. Hilversum, Brand, 1931. 192 blz.

GOLFCARTONFABRIEK Z. DE ZEEUW NV., bijzonder nummer van "De golvende band" ter gelegenheid van het 25-jarig bedrijfsjubileum. Eerbeek, De Zeeuw, 1966 40 blz. ill.

GOUW, J.L. VAN DER: Oud Schrift. Zwolle, Tjeenk Willink, 1963. 256 blz. afbn. (Archivistica; publicaties van de Archiefschool; no. 3.)

GRAAF, J. DE: Brummen in den tijd van overgang; met een voorw. van A.H. Martens van Sevenhoven. Zutphen, Ruys' uitgevers. 1947. 261 blz.

H. BOS: 2 januari 1911 - 2 januari 1961; bijzonder nummer van "t Anker", tijdschrift voor het personeel van de N.V. Papierfabriek "De Hoop". Eerbeek, De Hoop, 1961. 37 blz.

HANDBOEK van natuurreservaten en wandelterreinen in Nederland. Z. pl.,
Vereniging tot behoud van natuurmonumenten, z.j. 336 blz.

HARDONK, R.: Wentelende waterraden; koren-, olie-, leer- en volmolens van
Apeldoorn, Gemeentemuseum, z.j. 67 blz.

HERDEG, W.: Art in the watermark; introd. by A. Renker. Zurich, Amstutz en
Herdeg, enz., 1952. 103 blz. Engelse, Duitse en Franse titel en tekst.

INDUSTRIEKERN Eerbeek-Loenen; Gelderse troefkaart van de Oost-Veluwe.

IONGH, J. DE: Van Gelder Zonen; 1784-1934; ill. Haarlem, Bohn, 1934, 62 blz.

JANS, J.: Landelijke bouwkunst in Oost-Nederland; samengesteld en bew. door
A. Buter en E. Jans; uitg. onder auspiciën van de Jan Jansstichting, docu-
mentatiecentrum voor Oost-nederlandse bouwkunst; 2e dr. Enschede, Van der
Loeff, 1969. 4°, XII, 191 blz. afbn.

KAT.P.: Uit de geschiedenis der Nederlandsche woorden. Zutphen, Thieme,
1911. 167 blz.

KUNZE, H.: Buch und Papier; buchkundliche und papiergeschichtliche Arbeiten;
H.H. Bockwitz zum 65. Geburtstag dargebracht; ill. Leipzig, Harrassowitz,
1949. 164 blz.

KUYPER, J.: Gemeente-atlas van Nederland; naar officiële bronnen bewerkt.
Leeuwarden, Suringar, z.j.

2. GELDERLAND.

LABARRE, E.J.: Dictionary and encyclopaedia of paper and paper-making; with
equivalents of the technical terms in French, German, Dutch, Spanish and
Swedish; second ed.; rev. and enlarged. Amsterdam, Swets en Zeitlinger,
1952. XXII, 488 blz.

LITTERA EGET SCHEDA; de geschiedenis van een Amsterdamse papiergroothandel,
1877 - '52. Amsterdam, z. uitg., 98 blz. ill.

ONDERZOEK, HET, van papier; ill. Rotterdam, 1914. Overdruk uit: "De mede-
delingen van Van Stolk en Reese".

PAPIERGESCHICHTE. Verein der Zellstoff- und Papier-Chemiker und -Ingenieure
Forschungsstelle Papiergeschichte, 1951-'54. Jrg. 1 - 4.

POELHEKKE, M.A.P.C.: Woordkunst; leerboek tot het bijbrengen van inzicht in
letterkundige verschijnselen; 2e herz. dr., geïll. Groningen, Wolters, 1911.
167 blz.

POURRAT, H.: Dans l'herbe des Trois Vallées; bois gravés de F. Angeli. Paris,
Michel, 1953. 274 blz.

PRIKKELS; mandblad voor papierverwerkend Nederland. No. 85, 88, 90, 92, 93, 94, 95.

PROOST, U.: Papierkennis; een cursus voor de praktijk van den papierverwer-
ker; 2e druk; met 40 papiermonsters. Amsterdam, Proost en Zoon, 1934. 176
blz. (2 dln).

PROP G.: De historie van het oude Gelre onder eigen vorsten; tot 1543.
Zutphen, Thieme en Cie, 1963. 264 blz. ill. Aangeboden ter gelegenheid van
het honderdjarig bestaan der uitgeverij Thieme en Cie.

RENKER, A.: Die Heimat ist das bleibende. München, Pohl, z.j. 254 blz.

ROMEIN, J.: In de hof der historie; kleine encyclopedie der theoretische geschiedenis. Amsterdam, Querido, 1963. blz. Oorspronkelijke druk: 1951.

SERVING THE PAPER INDUSTRY. Halmstad, Nordiska Maskinfilt Aktiebolaget, 1955. 79 blz. Jubileumuitgave.

SMEEKSCHRIFT van het papier aan de geleerden; naar een oude Duitse uitg. vert. door C. Pels. Oorspronkelijke titel en uitgave: Bittschrift des Papiers an die Gelehrten besonders von teutscher Art un Kunst". 1789.

STIFTER, A.: Zwei Erzählungen.

VERARBEITUNG DER FASERSTOFFEN; Holz-, Papier- und Textilindustrie; mit 687 textabbn., sowie 5 Beilagen. Leipzig, Spamer, z.j. (Das Buch der Erfindungen; Bd. 8)

VISSER, W.: Van Schepvorm tot papiermachine; overzicht der witte kunst in Nederland; uitgeg. ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de Vereniging van Nederlandsche papierfabrikanten. 239 blz., ill.

VRIES, B.W. DE: De Nederlandse papiernijverheid in de negentiende eeuw. 's-Gravenhage, Nijhoff, 1957. 492 blz., foto's. (Economische en sociaalhistorische onderzoekingen; nieuwe reeks; no. 1)

50 JAAR W.A. Sanders Papierfabriek Coldenhove; in het jaar 1661 werd op "Coldenhove" voor het eerst papier gemaakt, in 1924 kocht W.A. Sanders papierfabriek Coldenhove; 1924-'74.

WEISS, K.TH.: Handbuch der Wasserzeichenkunde; mit 66 Bildern. Leipzig, VEB Fachbuchverlag, 1962. X, 327 blz.

WEIJNEN, A.: De Nederlandse dialecten. Groningen, Noordhoff, 1941. 189 blz. afbn., krtn.

WEIJNEN, A.: Zeventiende-eeuwse taal. Zutphen, Thieme, 1952. 260 blz., afbn.

ZANDSTRA, E.: Gelderse kastelen; Het kwartier Zutphen; met foto's van W. van Heusden; documentatie van J.G. Buurman. Arnhem, Van Loghum Slaterus, 1958. 98 blz. (De Gelderse Bloem; IV).

Boekennieuws

Keuze uit geschriften Martens van Sevenhoven

Vijf en twintig jaar na het overlijden van jonkheer mr A. H. Martens van Sevenhoven, oud-rijksarchivaris in Gelderland, is in als nr. 35 van de Werken van GELRE Jonkheer mr A. H. Martens van Sevenhoven, Een keuze uit zijn geschriften verschenen. Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door de Stichting Fonds A. H. Martens van Sevenhoven te Arnhem. Deze bij testament in leven geroepen stichting beheert het vermogen dat jonkheer Martens van Sevenhoven aan haar heeft nagelaten. Het doel van de stichting is het doen van schenkingen aan verenigingen, instellingen of objecten waarvoor de erflater belangstelling had of zou hebben getoond. Hieronder vielen o.m. instellingen op het gebied van monumentenzorg, natuurbescherming en wetenschappelijke (ook niet-Gelderse) en kerkelijke verenigingen. Ook de Vereniging GELRE waarvan jonkheer Martens van Sevenhoven een aantal jaren voorzitter is geweest, wordt met name genoemd.

Een aantal van zijn publicaties, over een reeks van jaren verdeeld, gaven een duidelijk beeld in welke richting zijn belangstelling ging, zo was de mening van het stichtingsbestuur. De vraag rees of een aantal van deze geschriften opnieuw of voor het eerst zou kunnen worden gepubliceerd en gebundeld. Daardoor zouden deze voor historici en juristen maar ook voor de vele anderen die zich voor Gelderland en zijn historie interesseren op gemakkelijke wijze beschikbaar kunnen komen, zo concludeerde het bestuur.

Overleg met het bestuur van GELRE resulteerde in een weloverwogen bloemlezing van artikelen welke een goede indruk geven van Martens' veelzijdige belangstelling, een indruk die nog wordt versterkt bij lezing van de zeer uitgebreide "Lijst van geschriften" aan het slot van de bundel.

Na twee necrologieën geschreven door respectievelijk jhr dr D. P. M. Graswinckel en dr A. J. van de Ven, volgen van de hand van jonkheer Martens van Sevenhoven zelf: *De afkomst van het tot den Nederlandschen adel behorende geslacht Martens*, verlicht met twee afbeeldingen waarvan één in kleuren en gevolgd door een bijlage door jhr F. G. L. O. van Kretschmar: *De portretten-collectie van het geslacht Martens*; een bijdrage over de *Velhorst*, met als bijlage *Eenige aantekeningen betreffende het huis Velhorst met naaste omgeving*, in 1956 op schrift gesteld door jonkheer J. C. Martens van Sevenhoven (1972) jongste broer van de oud-rijksarchivaris. Het geheel wordt verlevendigd door vijf afbeeldingen naar oude en recente foto's en een schetskaartje. In het volgende artikel *Het Draafsel en de Staringskoepel (gem. Laren)* wordt aangetoond dat de, thans in ruïneuze staat verkerende koepel niets te maken heeft met de persoon van de dichter Staring. Bij deze bijdrage is een bijzonder aardige ets (ca 1920) van het gebouwtje afgedrukt. Deze thans in het Stedelijk Museum te Zutphen berustende ets, is vervaardigd door Caroline W. M. König (1896-1957).

Het overzicht van 's-Landschaps vermogen tijdens de Republiek wordt gevolgd door het artikel *Uit de geschiedenis van het Nationale Park Veluwezoom*.

In twee boekbesprekingen worden achtereenvolgens de inventaris *Het archief der abdij St Mariënhorst te Ter Hunnepe* (P. A. A. M. Wubbe) en het proefschrift *De kerkegebouwen en andere kerkelijke goederen in de stad Groningen* (A. T. Schuitema Meyer) behandeld.

De mening van Martens over een zaak van ministerieel beleid in wetenschapszaken waarin hij zich geweerd heeft, wordt weergegeven in *De opgeheven commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën*. Zijn herinneringen aan het inventarisatiewerk van hem en zijn voorgangers legde hij na de oorlog toen hij wist dat zijn arbeid aan het door hem met voorliefde verrichte werk aan het hertogelijk archief verloren was gegaan vast in een (ongepubliceerde) *Aantekening betreffende de inventarissen van het Gelderse hertogelijke archief*. Drs P. J. Meij voorzag deze van een *Naschrift*.

Over de voormalige heerlijkheid van die naam handelt het artikel *Leur*. De verdwenen kastelen in Beesd en omgeving komen ter sprake in *Een adellijk gezelschap te Beesd in 1640*. De lotgevallen van het oude hertogelijke hof te Arnhem worden zeer uitvoerig beschreven in *Het Hof van Gelre te Arnhem*.

De herdruk van de *Schets van de geschiedenis der burgerlijke gemeenten in Gelderland vóór de invoering der gemeentewet van 1851* is een zeer goede keus geweest. In deze uit 1921 daterende Schets zijn bij de herdruk de in 1923 gepubliceerde aanvullingen en verbeteringen verwerkt, zodat thans de beschikking is verkregen over een bijzonder nuttig overzicht.

De belangstelling van Martens voor rechtshistorie komt tot uiting in het laatste artikel *De rechtspraak en hooger beroep in het Rijk van Nijmegen*.